

OLYMPISK RÖK OCH POLITISK ELD

Ett försök att skriva något av bestående värde om det spektakel som inom kort väntar i **Beijing** under 17 kinesiska augustidygn

av

Mats Parner

☪☪☪ I Kina spelar allsköns tal- och siffermagi betydligt större roll än hos oss i Europa. Till exempel förknippar man den vanliga 8:an med både lycka och rikedom. Främst av det skälet – men även av hänsyn till det symmetriska mönstret – startar de 29:e olympiska sommarspelen i Beijing exakt kl. 08:08 på kvällen den 08/08 i (r)åttans år –08. Genom den sortens tidsmässiga krumbukter hoppas arrangörerna att de kinesiska idrottsmännen skall segra på alla frontavsnitt och hölja sig själva och, framför allt, det allt mäktigare Fosterlandet i heder och ovanskelig ära. Risker är överhängande att det kommer att bli just så – med eller utan nollåttor.

Invgångsceremonier kan som bekant vara ytterligt spektakulära tilldragelser:

Alla minns vi att lördagssolen skymdes av diskreta slöj- och böljemoln när rikskanslern, den 1 augusti –36, inför 110 000 vittnen och dånande Wagner-musik släntrade tvärsöver OS-stadion och välkomnades av en blott 5-årig ungmö på främre långsidan. ”*Heil, mein Führer!*” hälsade den lilla med glittrande ögon och räckte fram en praktfull blomsterbukett till sin ledare. Denne replikerade med en väl avvägd klapp på kinden – flickans kind. Därefter hissades de femtiotre nationsflaggorna, fyrfatet med elden tändes, de anskrämliga (evenemangs)klockorna klämtade – om än inte för Hitler... – och en entusiastisk publik sjöng **Lied der Deutschen** och fortsatte sedan av bara farten med **Horst Wessel**-hymnen.

Ja, åskådarna fyllde samstämmigt sina 30-talslungor med autentisk Berlinerluft och gladdes åt att de olympiska sommarspelen, de elfte genom tiderna, äntligen tagit sin början.

Hela jippet blev sedan enastående framgångsrikt såväl idrottsligt som organisatoriskt. Enorma resurser, tysk noggrannhet, effektiv centralstyrning och en gästfrihet utan dess like borgade för succén och bidrog kraftfullt till det tusenåra rikets växande popularitet – i vissa men dock vida kretsar. Ett mer påkostat idrottshålligång hade världen aldrig tidigare skådat, men ironiskt nog kom det i hög grad att förgyllas och symboliseras av en tvättakta *neger*:

Som en ostyrig vindpust bland idel livlösa höstlöv svepte Grover Cleveland Owens ifrån Ohio State University fram bland konkurrenterna och vann fyra guldmedaljer och allas hjärtan utom rikskanslerns och de städse ohjälpligas. På köpet blev han ”Jesse” (av G C = ’*dji si*’) med hela världen och ett lika levande som nattsvart bevis för att rågblonda ”arier” hade åtskilligt att lära i ädel tvekamp man mot man. När ”Jesse” sprängde målnöret, låg medtävlarna alltjämt kvar i startgroparna. Hans insatser var ojämförliga, och ett par av världsrekorden stod sig i årtionden. De 8,13 metrarna i längdhopp (från 1935) slogs först 1960.

☪☪☪ Likheterna mellan (OS)arrangemangen i Berlin –36 och i Beijing –08 är otvivelaktigt slående med värdlänternas strängt auktoritära polisstyre som minsta gemensam nämnare. Men skillnaderna är mer påtagliga och, anser jag, långt intressantare. Ja, utan att våldföra oss alltför mycket på sanningen kan vi säga att ”08” blir ett Eldorado för hela uppbad

av obskyra aktörer, medan "36" nästan bara hade Tredje riket och nazistpartiet som intressenter.

För att styrka första ledet i den tesen skall vi nu slå följe med ett tyskt brödrapar en liten stund.

De två gossarna hette Rudolf "Rudi" och Adolf "Adi" med tillnamnet Dassler och föddes åren 1898 resp 1900 i Herzogenaurach ett par kilometer från Nürnberg i Bayern. "Adi" var utbildad kock och "Rudi" polis, men efter några måttlöst dystra veckor i världskrigets skyttegravar slog de sig på skotillverkning och hade omedelbara framgångar, låt vara i själva inledningsfasen av det blygsammare slaget. Hur som helst grundlades **Gebrüder Dassler Sportschufabrik** 1924, och två år senare hade man 25 anställda. Den 1 maj -33, i direkt anslutning till korpral Hitlers makt tillträde, skrev bröderna in sig i nazistpartiet. Tack vare den åtgärden kunde de sko sig än mer; verksamheten expanderade, och affärerna gick fortsatt strålande.

Trots sitt partimedlemskap frotterade sig "Adi" Dassler med det mörkhyade fartvidundret G C Owens under OS i Berlin och lyckades övertala den älskvärde "Jesse" att testa spikskorna från 'das Sportschufabrik' i finalerna på 100 m, 200 m och längdhopp – med känt resultat. Därmed blev Owens den första (men ingalunda sista) världskändisen i "Adi"-stallet.

I maj 1948 gick bröderna skilda vägar efter en serie kontroverser, och allt samarbete upphörde med ens. Men redan året därpå förökade sig deras hemvävda skoanläggning i Herzogenaurach genom delning: i ena ändan av byhålet reste sig "Adis" löftesrika **adidas** (stavat med litet "a") som fågel Fenix ur askan, och i den andra slog "Rudis" graciösa **Puma** upp sitt huvudkontor. I dag är bägge världsledande jätteföretag med årsomsättningar vida större än flertalet afrikanska länders bruttonationalprodukter.

Vid OS i Helsingfors 1952 skodde sig Emil Zatopek, det tjeckiska lokomotivet, i "Adis" doxor och vann tre guldmedaljer, två flera än hans spjut(kastande)hustru. Den verkliga triumfen kom dock något senare, då Västtyskland mötte ett tillsynes obetvingligt Ungern i regnvädersfinalen i 1954 års fotbolls-VM nere i Alperna. Det var i den matchen som "adidas-Adi" lanserade sina skruvdubbar och blev riksbekant som "hela Tysklands skomakare" efter en heroisk 3-2-seger i vätan. Ungrarna må ha varit långt bättre fotbollsspelare, men deras uttjänta och fem kilo tunga marschkängor från trettioåriga kriget stod sig slätt mot tyskarnas hypermoderna ovädersdon.

Under sommarspelen i ett evigt Rom 1960 var charmtrollet Wilma Rudolph och ytterligare 75 procent av friidrottsstjärnorna 'adidasmärkta', och i -66 års VM-turnering i fotboll hade 20 av finalmatchens aktörer valt "Adis" fotbeklådnader; de resterande två var pumor. Ja, "Rudi" fick i vanlig ordning stå tillbaka för sin yngre bror.

Men i kulisserna opererade andra handlingskraftiga intressenter och intrigörer – främst i raden den outgrundliga Horst Dassler (1936-87), son till "Adi" och en av den moderna toppidrottens verkliga maktspelare. Efter faderns död (1978) var rollen som koncernchef för **adidas** givetvis vikt åt Horst, men allra mest betydde han som gudfader, sambandschef och blå eminens uppe i de översta luftlagren: ingen av kvinna född är så starkt förknippad med elitidrottens förödande kommersialisering på 70- och 80-talen som Dassler junior. Utan att vara formellt invald i IOK – Internationella Olympiska Kommittén (de olympiska spelens "ägare") – gick han som barn i huset där och trivdes som fisken i vattnet. Tvivelaktiga herrar som förre IOK-presidenten Juan Antonio Samaranch tillhörde Horst Dasslers inre krets i likhet med fotbollens João Havelange och Joseph "Sepp" Blatter". Med den sortens suspekta existenser frotterade han sig.

Enklast kan man väl säga att HD är den gestalt som mer än någon annan personifierar det nära förhållandet mellan IOK, de multinationella sko- och varumärkesjättarna (som Asics, Brooks, Umbro, Nike o. Reebok, förutom de redan nämnda) samt, inte minst, de stora TV-bolagen. Att denna nära relation år för år blivit allt intimare är ingen hemlighet. Enbart företagssponsringen av spelen i Beijing uppgår till en summa motsv. 14 miljarder svenska kr, och TV-rättigheterna belöper sig till hela 17,5 miljarder.

Inte oväntat är det **adidas** som förser de 100 000 funktionärerna i tävlingarna med lämplig och uniform klädsel. Som alltid är också **Coca Cola** med på ett hörn, eller snarare flera. Till bilden hör dessutom att man inom FIFA (internationella fotbollsförbundet) och IAAF (internationella friidrottsförbundet) numera har ekonomiska (OS)intressen som är allt annat än försumbara. Ja, det mesta handlar tyvärr om pengar i dagsläget. Obestridligen var det enklare i Berlin 1936: då representerades skomakarbranschen enbart av en ung och förhoppningsfull "Adi" Dassler, och TV-sändningarna kunde avnjutas i 21 specialtält i några utvalda tyska städer – och *endast* där.

☒☒☒ Deng Xiaopings vidlyftiga reformprogram under 80- och 90-talet har förvandlat Kina till vad som i praktiken är en ren marknadsekonomi, styrd av ett uråldrigt kommunistparti med rötter i den leninistiska traditionen. Dagens Kina är om något ett klassamhälle. I städerna finns en relativt välbeställd och köpstark medelklass på något i stil med 175-200 miljoner individer, de allra flesta med olympiska ringar under ögonen.

Exploateringen av denna jättelika storstadsmarknad befinner sig ännu bara i sin linda.

Spelen i Beijing artar sig därmed till ett 'den världsomspännande kapitalismens triumftåg' och inleder med stor sannolikhet en köpfest utan historiska motsvarigheter. Att världsutställningen år 2010 till råga på eländet har förlagts till Shanghai jävar inte det påståendet.

Den kinesiska medelklassen i städerna har emellertid sin pendang i ett ungefär lika stort – 200 miljoner stort – underproletariat i de "ekonomiska frizonerna" i östra och södra delen av riket. Där ligger, på gigantiska arealer i främst Guangdong-provinsen, "världens fabrik". Bokstavligt talat "allt" tillverkas i enorma s k *sweatshops* i zonområdena, huvudsakligen av yngre kvinnor i 16-25-årsåldern. Deras kapacitet utnyttjas nära nog till bristningsgränsen. Zonproduktionen i Kina (och flera andra låglöneländer) är ytterligt lönsam, och här flockas sannerligen inte bara de multinationella skobjässarna; också H&M, KappAhl, Dressman, JC, Polarn och Pyret, MQ, Lindex, förutom en lång rad av den besuttna världens data- och elektronikföretag, har upptäckt detta ekonomiska paradiset.

Lönerna är usla, arbetsdagarna långa (10 à 15 h), övertidsersättningen obefintlig, hälsoriskerna stora, bostadsstandarden dålig, likaså maten, och sexuella övergrepp ingenting som ifrågasätts. De arbetande saknar också fackliga rättigheter. Alla seriösa försök att bilda fria fackföreningar straffas omgående, vanligtvis med kännbara fängelsestraff i både zonerna och i folkrepubliken som helhet.

De tränings skor som i väl sorterade svenska sportbutiker säljs för, låt säga, 1200 kr har i själva verket en tillverkningskostnad på bara 75-100 kr och en lönekostnad på ungefär 8-10 kr (alltså lägre än 1 procent av försäljningspriset). Nej, vi i den rika delen av världen skor oss inte bara i rent bildlik mening på de fattigas bekostnad. Också Kina har sina judar...

Kina är dessutom en mindre anslående statsbildning i flera andra hänseenden. T ex finns 16 av världens 20 mest förorenade storstäder innanför republikens gränsbommar. Mer än 80 procent av vår jords alla dödsdomar verkställs i Kina. Enligt välunderrättade bedömare sitter f n 18-20 miljoner av invånarna i särskilda häkten och omskolningsläger, där systematisk tortyr är regel snarare än undantag. Kina toppar också alla självmordsligor och är det enda land i världen, där fler kvinnor än män tar livet av sig; c:a 55 procent av alla kvinnosjälvmord lär vara kinesiska.

Till detta skall läggas att någon politisk frihet värd namnet inte existerar i Kina.

Det faktum att bara ett enda barn pr familj tillåts av det statsbärande partiet har vidare medfört oräkneliga flickaborter och mängder av personliga tragedier. På 100 unga honkineser går i dag så mycket som 121 lika unga "hankineser" (om nu detta uttryck tillåts mig...). Hela bataljoner av jourhavande livmoderspoliser gör tillvaron outhärdlig för i synnerhet kvinnorna och tvingar fram gerillafödslar hos släktingar och vänner i största lönnedom.

☐☐☐ En totalbojkott av OS i Berlin 1936 hade självfallet varit önskvärd och dessutom fullt genomförbar. Men dystert nog hade Tredje rikets kansler avsevärt fler vänner än fiender i IOK och i andra beslutande församlingar, och därför gick det som det gick.

OS i Beijing låter sig däremot inte bojkottas, och de hot som uttalats i den riktningen har ärligt talat inte varit seriösa. Allt för stora värden står på spel, och alltför många aktörer strävar efter att få sina intressen tillgodosedda nu i augusti.

Emellertid kan man ju alltid påpeka, vid sidan av protokollet, att IOK på ett flagrant sätt brutit mot femte paragrafen i de egna stadgarna genom att tilldela just Beijing spelen år -08. I denna femte paragraf heter det nämligen att "*varje form av diskriminering p g a religion, politik, ras eller kön är oförenlig med ett medlemskap i den olympiska rörelsen*".

Att det kinesiska ledarskiktet aldrig uppfyllt och heller inte uppfyller de krav som här ställs får nog anses höjt över varje rimligt tvivel. Beijing arrangerar OS av strikt affärsmässiga skäl. Tro för all del ingenting annat!

Mats Parner